

Átirat

A Phoenix TV (Hongkong) 8 perc lapozgatás c. műsora

2009. október 5.

Műsorvezető: He Liangliang¹

A *Kai Juan Ba Fen Zhong* (8 perc lapozgatás) mai adásában egy új könyvet mutatunk be. A címe *A gondolat erejével*, szerzője pedig Kornai János, akinek a neve sokaknak ismerős lehet, de a legtöbb ember szerintem nincs tisztában azzal, hogy tulajdonképpen kiről is van szó. Kornai valójában egy magyar közgazdász, aki a szocialista tervgazdaságról szóló egyedülállóan kiemelkedő kutatási eredményekkel és átfogó elmélettel büszkélkedhet. Már ez önmagában is figyelemreméltó, a téma fontossága miatt. Mint tudjuk, számos nagy országot, mint például Kínát vagy Szovjetuniót, sokáig a szocialista tervgazdaság „irányította”.

Nekem személy szerint nagyon tetszik a könyv címe, hiszen a gondolatnak valóban nagy ereje van. Persze itt elsősorban olyan gondolatokról beszélünk, amelyek jelentősek, nagyszerűek, igazak és mélyek., Sokak szerint tudósként Kornai legnagyobb eredménye, hogy hiánygazdaságként definiálta a tervgazdasági rendszert. Jőmagam laikusként onnan ismerem Kornait, hogy még anno a kontinensen (értsd: a népi Kínában) beleolvastam *A hiány* című művének kínai kiadásába. Akkoriban sok mindennapi személyes tapasztalat és meglehetősen kevés közgazdasági tudás (elsősorban marxi eszmék) birtokában nagyon megdöbbenett, hogy Kornai rátalált a tervgazdaság legalapvetőbb problémájára: a hiányra. A könyvben Kornai rámutatott arra, hogy bár a hiány mint jelenség mindenféle gazdasági rendszerben megtalálható, a tervgazdaságnak alapvető jellemzője a hiány. Ő volt az első, akit ezt megfogalmazta.

Önéletrajzi írása nem tartalmaz elméleti elemzéseket, így az átlagos olvasó is könnyen megértheti. Feltéve, ha érdekli a tervgazdálkodás: az, hogy idővel miért kell átalakulnia a rendszernek, vagy hogy miért van enélkül bukásra ítélve (pl. Szovjetunióban). De a filozófia iránt érdeklőd számára is ajánlom ezt a remekművet.

Olvashatjuk, hogy a kelet-európai kis Magyarországon egy tudós közgazdász milyen nehézségek közepette küzdött az igazságért, az önálló gondolatokért, és hogyan folytatott eredményes kutatásokat. Néhány fontos részlet. Kornai 1928-ban született, tehát idén ünnepelte 81. születésnapját. Magyarországon nőtt fel. Az 50-es években, amikor hazája szovjet nyomásra a tervgazdálkodásra

¹ 1951-ben született Shanghajban. Politikai újságírással foglalkozik, MA-diplomáját a Kínai Társadalomtudományi Intézetben szerezte nemzetközi újságírásból. 1988-ban költözött Hongkongba, addig és azután is az írott sajtóban dolgozott. 2001-ben került Phoenix-TV Kínai Népköztársaság felé sugárzott csatornájához, ahol több, elsősorban hírek elemzésével foglalkozó műsort is vezet. Több híres politikai vezetőről (pl. az ex-elnökről, Jiang Zeminről) is írt könyvet. Ezt a műsort általában nem ő vezeti.

rendezkedett be, már elkezdett kételkedni a rendszerben. De tudása a nyugati típusú gazdaságról csak könyvekből származhatott: nem tudott valós tapasztalatok alapján összehasonlítást végezni. Végülis először 1963-ban látogatott el Londonba, és a *London School of Economics*-on végzett kutatásokat. Nagy hatással volt rá ez az alkalom: megtapasztalhatta, hogy a lakosság jólétben, bőségben él, szemben az általa ismert társadalommal, ahol mindenből hiány van. Ez nem egyedülálló élmény: minden olyan embernek, aki tervgazdasági rendszerben él és kapitalista államba tesz látogatást, hasonló élményben van része. De tudósként ez mást is jelent: már nemcsak számokról és elméletekről szól a történet, hanem olyan mindennapi élmény, amely kiindulópontja lehet a további elmélkedéseknek. A tudósok, a gondolkodók sem vákuumban vagy a saját kis elefántcsonttoronyukban élnek. Pláne a közgazdászok, akik nemcsak számokkal foglalkoznak, hanem elsősorban a számokat generáló, a számok mögött rejlő társadalommal. Aki a szocialista tervgazdasággal és annak hibáival foglalkozik, annak látnia kell a vele teljes ellentétes rendszer példáját. Többek között erről is szól Kornai könyve.

Egy másik Kornaitól származó, a szocialista gazdasági rendszert bíráló úttörő fogalom a puha költségvetési korlát. Egy gyárnak vagy egy családnak is van saját költségvetése, amelynek korlátozó ereje van. Ha egy családnak ezer yuan áll rendelkezésére egy hónapban, de ehelyett ezeröttszázat költ, akkor valahonnan meg kell szerezni a hiányzó összeget, kölcsönből vagy akár illegális forrásokból. Más szóval, az ezer yuan egy kemény költségvetési korlát. A puha költségvetési korlát a szocialista rendszer állami vállalatainak működésére jellemző. Hadd hozzak egy egyszerű saját példát: egy gyár egyhavi költségvetése mondjuk legyen tízezer yuan, de tizenötezres kiadást produkál. A tervgazdasági rendszernek köszönhetően továbbra is működhet, nem lesz messzemenő következménye a költségvetésen felüli ötezernek. Tehát a költségvetésnek a gyárral, az állami vállalattal szemben nincs korlátozó ereje, ezért „puha“.

Azt mondják, az már kiemelkedő teljesítmény, ha egy tudós *egy* innovatív gondolattal áll elő. Kornai, egy kis ország nagyszerű közgazdásza, már az eddigi műsorunkban röviden bemutatott két úttörő fogalommal is különlegesnek számít a szakmában. Nem beszélve arról, hogy ezeket a gondolatokat az idő is igazolta. Kornai munkáit mind a nyugati világban, mind keleten, például Kínában is elismerik. Az idős kínai közgazdász Wu Jinglian szerint *A hiány* kötelező olvasmány az átalakuló Kína közgazdászai számára. Az önéletrajz kínai kiadásának megjelenése többek között Xu Chenggannak is köszönhető, aki a Hongkongi Egyetem professzora, Qinghua Egyetem óraadója és Kornai saját bevallása szerint is egyike legkiválóbb tanítványainak. A könyvet a *Hong Kong Chinese University Press* adta ki nemrég. Elég tekintélyes a kötet, de azt hiszem, a közgazdaságtan, a reformok, és a reform-elmélet iránt érdeklődők – akár tudósok, akár átlagos olvasók – sokat tanulhatnak *A gondolat erejével* című könyvből. Úgy is mondhatjuk, hogy számukra ez kötelező olvasmány.